

- ⁴ Римское частное право / Под ред. И.Б.Новицкого, И.С. Перетерского. – М., 1996. – 339 с.
- ⁵ Див.: Майданик Р. Забезпечувальне право власності // Право України. – 2002. – № 1. – С. 29–32.
- ⁶ Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). – М., 1995. – 240 с.
- ⁷ Вишневский А.А. Залоговое право. Учебное и практическое пособие. – М.: БЭК, 1995. – 3 с.
- ⁸ Вільнянський С.Й. Радянське цивільне право. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 313 с.
- ⁹ Див.: Май С.К. Очерк общей части буржуазного обязательственного права. – М.: Внешторгиздат, 1953. – 198 с.;
- ¹⁰ Медведев Д.А. Российский закон о залоге // Правоведение. – 1992. – № 5. – 14 с.
- ¹¹ Вишневский А.А. Вказана робота. – 8 с.
- ¹² Цит. за: Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Общие положения. – М.: Статут, 197. – С. 396.
- ¹³ Див.: Брагинский М.И., Витрянский В.В. Вказана робота. – 402 с.
- ¹⁴ Див.: Кассо Л.А. Понятие о залоге в современном праве. – М.: Статут, 1999. – С.33.
- ¹⁵ Див.: Пучковская И.И. Ипотека: залог недвижимости. – Х: Консум, 1997. – 29 с.; Сулейменов М.К., Осипов Є.Б. Залоговое право. – Алматы: ЭдилетПресс, 1997. – 5 с.
- ¹⁶ Иоффе О.С. Обязательственное право. – Ленинград, 1975. – 156 с.
- ¹⁷ Див.: Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / Д.В. Боброва, О.В. Дзера, А.С.Довгерт та ін.; За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – Кн. 1. – 785 с.; Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 59 с.
- ¹⁸ Шкрум Т.С. Вказана робота. – 21 с.

*Герц А.А.,
викладач кафедри права Технологічного
університету Поділля, здобувач кафедри
цивільного права та процесу
Львівського національного університету
ім. Івана Франка*

МАЙНОВИЙ КОМПЛЕКС ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПРЕДМЕТ ЗАСТАВИ

Застава є одним із найбільш ефективних способів забезпечення зобов'язань. В силу застави кредитор має право в разі невиконання боржником забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення в вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами. Заставлене право регулюється, насамперед, Конституцією України, яка в ч.1 ст.41 закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Крім того, відносини між сторонами договору застави врегульовані Цивільним кодексом і Законом України “Про заставу” від 2 жовтня 1992 р.(далі-Закон) [1]. Заставні правовідносини регулюються також іншими нормативно-правовими актами України.

Згідно із ст.178 Цивільного кодексу виконання зобов'язань може забезпечуватися, зокрема, заставою. Застава – це спосіб забезпечення зобов'язань (ч.1 ст.1 Закону). Вона виникає в силу договору або закону. Кредитор (заставадержатель) має право в разі невиконання боржником (заставадавцем) забезпеченого заставою зобов'язання одержати задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами (ч.1 ст.181 ЦК і ч.2ст.1 Закону). Згідно з ч.3 ст.3 Закону застава має похідний характер від забезпеченого ним зобов'язання. Тобто зобов'язання, що виникли в силу застави, є субсидіарними. Застава сама по собі без головного зобов'язання існувати не може. Вона лише забезпечує дійсні вимоги, а також вимоги, які можуть виникнути в майбутньому, за умови, якщо є угода сторін про розмір забезпечення заставою таких вимог (ч.2 і 3 ст.3 Закону).

Ст.38 Закону виділяє як особливий об'єкт іпотеки майновий комплекс підприємств.

Відповідно до ст.30 Закону іпотекою визнається застава землі, нерухомого майна, при якій земля та (або) майно, що становить предмет застави, залишається у заставодавця або третьої особи. Однак Закон не дає визначення поняття “нерухоме майно”. У світовій практиці поділ майна на рухоме і нерухоме здійснюється з урахуванням можливості відокремлення будівель, споруд від землі без заподіяння їм значної шкоди.

У ст.31 Закону зазначено, що предметом іпотеки можуть бути майно, пов'язане з землею – будівля, споруда, квартира, підприємство (його структурні підрозділи) як цілісний майновий комплекс, інше майно, віднесене законодавством до нерухомого, а також належні громадянам на праві приватної власності земельні ділянки та багаторічні насадження. Вважаю, що це визначення є надто загальним, що відкриває можливості для його довільного трактування.

Проект Цивільного Кодексу України в якості самостійного об'єкту цивільних прав виділяє майновий комплекс (цілісний майновий комплекс). Згідно проекту, підприємство – це єдиний майновий комплекс, який являє собою сукупність матеріальних і нематеріальних активів, основних фондів і оборотних коштів, а також інших цінностей, вартість яких відображена в самостійному балансі підприємства.

Іпотека майнового комплексу підприємства і його структурного підрозділу, якщо інше не передбачено законом чи договором, поширюється на все його майно, в тому числі на основні та оборотні кошти, а також інші цінності, відображені в самостійному балансі підприємства.

Згідно Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” від 27 квітня 2000 року та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси” від 20 жовтня 1999 року, основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально – культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Основні засоби класифікуються за такими групами:

- на основні засоби (земельні ділянки; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар, багаторічні насадження, інші основні засоби),
- інші необоротні матеріальні активи (бібліотечні фонди, малоцінні необоротні матеріальні активи, природні ресурси, інвентарна тара, предмети прокату, інші необоротні матеріальні активи).

Що стосується запасів, то вони включають:

- сировину, основні і допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів;
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно – правовим актом;
- та інше [2].

Оборотні кошти – це сума коштів, які підприємство авансує в оборотний капітал з метою забезпечення безперебійного виробництва продукції та отримання прибутку. Такі кошти використовуються для фінансування поточної виробничої діяльності підприємства, тобто для створення запасів сировини, матеріалів, палива, тари, інструментів, виробничого і побутового інвентаря, запасів незавершеного виробництва, запасів готової продукції [3].

На відміну від основних засобів, які неодноразово беруть участь у процесі виробництва, оборотні засоби функціонують тільки в одному виробничому циклі та одразу і повністю переносять свою вартість на створений продукт. При цьому оборотні кошти підприємства поділяються на власні та запозичені (залучені). Саме власні оборотні кошти повинні бути основою і достатнім як мінімум для задоволення потреб підприємства у виробничих запасах, напівфабрикатах власного користування, залишках готової продукції, незавершеному виробництві, а також у засобах для витрат майбутніх періодів. Джерелом поповнення власних оборотних коштів має бути чистий прибуток як результат ефективної фінансової діяльності підприємства [4].

Не всі майнові комплекси і їх структурні підрозділи підприємств можуть бути предметом іпотеки. Предметом застави не можуть бути об'єкти державної власності, приватизація яких заборонена законодавчими актами, а також майнові комплекси державних підприємств та їх структурних підрозділів, що знаходяться у процесі корпоратизації.

Іпотека майнового комплексу підприємства розповсюджується як на нерухоме майно, так і на рухоме, а також на його права.

Проблема визначеності кола майна, на яке розповсюджується іпотека майнового комплексу підприємства, загострюється тим, що в різні періоди часу підприємству може належати різне майно. І цілком можливо, що в момент звернення стягнення на майновий комплекс підприємства у боржника не буде не лише майна, яке було відображено в балансі підприємства в момент укладення іпотеки, але і взагалі ніякого іншого майна, крім боргів.

Закон України "Про заставу" не захищає заставодержателя від можливих фінансових невдач чи зловживань зі сторони заставодавця, які можуть призвести до фактичної відсутності майна у підприємства на момент стягнення.

Необхідно ст.38 Закону України "Про заставу" доповнити наступною редакцією: "Іпотека майнового комплексу підприємства розповсюджується на все майно, яке належить і буде належати підприємству в період дії договору іпотеки. В період дії договору іпотеки підприємство зобов'язується мати майно вартістю не менше подвійної суми забезпечення, передбаченої договором".

Нез'ясоване питання щодо застави майнових прав акціонерних товариств, державних і орендних підприємств, які перебувають у процесі приватизації та входять у сферу управління Фонду держмайна України. На заставу таких прав поширюється обмеження в рамках, встановлених наказом Фонду №618 від 4 червня 1996р. "Про умови погодження договорів застави" для застави майна названих підприємств. Тому логічно випливає, що й майнові права, що належать таким підприємствам, можуть бути закладені тільки після одержання дозволу Фонду держмайна України.

Необхідно чіткіше врегулювати зобов'язальні правовідносини між суб'єктами підприємницької діяльності. І у той же час слід надати суб'єктам можливість самостійно забезпечувати виконання зобов'язань для того, щоб економічні відносини у державі не стали інертними, а ефективно розвивались.

З урахуванням викладеного необхідно відзначити, що якщо предметом іпотеки є майновий комплекс підприємств в цілому, то в склад заставного майна входять всі належні підприємству як юридичній особі на праві власності матеріальні і нематеріальні активи, основні фонди і оборотні кошти, інші цінності, вартість яких відображена в самостійному балансі підприємства, право вимоги. В склад заставного майна включаються отримані доходи підприємства, придбане ним майно, а також набуті підприємством в період іпотеки борги.

Передача майнового комплексу підприємства в іпотеку можлива лише при наявності згоди власника майна підприємства чи уповноваженого ним органу на основі рішення органу, уповноваженого установчими документами підприємства.

В проекті Закону України “Про іпотеку” необхідно передбачити положення про іпотеку підприємств, будівель і споруд із земельною ділянкою, на якій вони знаходяться, а саме необхідно зазначити, що: ”при іпотечі підприємства як майнового комплексу право застави повинно розповсюджуватися на все майно, яке входить в його склад. Іпотека будівель і споруд повинна допускатися лише з одночасною іпотекою за тим же договором земельної ділянки, на якій знаходиться ця будівля чи споруда або частина цієї ділянки, або належного заставнику права оренди цієї ділянки чи її частини “.

Враховуючи вище наведені факти я вважаю, що прийняття Закону України “Про іпотеку” дасть можливість врегулювати існуючі прогалини в законодавстві України відносно майнового комплексу підприємств.

Література

1. *Про заставу: Закон України // ВВР. – 1992. – № 47. – Ст.642.*
2. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92 та Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246 // Бухгалтерія. . – 2001. – № 52/2 (467).*
3. *Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000.*
4. *Золотарьов А. Раціональне використання оборотних коштів в промисловості // Економіка України. – 2001. – №7. – С. 29–32.*

Дякович М.М.,

приватний нотаріус

Львівського міського нотаріального округу

ЗАСТАВА ТОВАРІВ В ОБОРОТІ АБО ПЕРЕРОБЦІ

Згідно з ч.1 ст.40 Закону України “Про заставу” предметом застави товарів в обороті або у переробці можуть бути сировина, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готова продукція тощо. Представляє інтерес аналіз правового режиму кожного з перелічених об’єктів.

В затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 року “Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” міститься підрозділ “Сировина, матеріали, готова продукція і товари”, в якому міститься вартісна характеристика перелічених об’єктів. Так, згідно з п. 51 “Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” сировина, основні та допоміжні матеріали, паливо, покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби, запасні частини, тара, що використовується для пакування і транспортування продукції (товарів), інші матеріальні ресурси відображаються в обліку і звітності за їх фактичною собівартістю.

В нормативному порядку визначено поняття деяких видів обладнання та комплектуючих виробу. Так, згідно з п.3 “Правил користування тепловою енергією”, затверджених Наказом Міністерства енергетики України та державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України № 307/262 від 21 жовтня 1999 року обладнанням визнається технічні споруда, механізм, трубопровідна арматура, насос, привід, прилад і таке інше. Відповідно до Постанови